

Hoe gaat LTO Noord om met de integratie zonne- en windenergie in de landbouw?

Januari 2020

Hoe gaat LTO Noord om met de integratie zonne- en windenergie in de landbouw?

Inhoud

Inhoudsopgave	2
Samenvatting	3
Inleiding	4
Huidige situatie	4
1. Zonne-energie.....	5
1.1 Zonnedaken.....	5
1.2 Grondgebonden zon.....	5
1.3 Randvoorwaarden.....	7
2. Windenergie.....	8
2.1 Afweging kleine - grote molens.....	8
2.2 Randvoorwaarden.....	8
3. Energiebesparing.....	9
4. Innovatie.....	9
5. Proces.....	10

Samenvatting

In West-Nederland wordt gewerkt aan 12 aparte Regionale Energie Strategieën (RES), waar themahouder Ton van Schie via vele stuurgroep- en programmateams de verbinding met LTO Noord maakt. Afdelingen sluiten op gemeentelijk niveau steeds meer aan.

De agrarische sectoren liggen op schema om de energiedoelstellingen voor 2020 te halen, op basis van vrijwilligheid. Daarmee heeft de sector eerder laten zien zelf aan de slag te willen met het verduurzamen van het energieverbruik en de overstap te maken naar netto leverancier van duurzame energie. Bestaande instrumenten waaronder de SDE+ subsidie en de salderingsregeling stimuleren deze ontwikkeling.

In dit document levert LTO Noord haar afdelingen en leden een handvat om binnen de RES een goed onderbouwd en inhoudelijk standpunt te uiten. Het is van belang dat afdelingen en leden vanuit eenzelfde inhoudelijke achtergrond vertrekken, en daar waar mogelijk en nodig regionale input verwerken. De inzet van de agrarische sector is de komende jaren gericht op:

- Maximaal benutten van alle agrarische daken voor de opwek van duurzame energie door toepassing van conventionele zonnepanelen, maar ook ultralichte panelen voor zwakke dakconstructies, al dan niet in combinatie met asbestsanering. Het is belangrijk dat in de gebieden constructief wordt gewerkt aan uitbreiding van de bestaande netcapaciteit.
- Voorkomen van omzetting van vruchtbare agrarische gronden naar zonne-akkers. Deze ontwikkeling stuit op maatschappelijke weerstand, zorgt voor verlies van agrarische gronden die van belang zijn om een duurzame en robuuste sector te behouden en resulteert erin dat de kwaliteit van het landschap verslechtert. In de gebieden daar waar stimuleren van natuur het hoofddoel is, zouden zonne-akkers kunnen worden ingepast met omliggende dorpen en steden, veelal natuurgebieden en natuurgebieden.
- Daar waar voldoende draagvlak bestaat middels burgerparticipatie windturbines in het landelijk gebied inpassen. Hierbij wordt een schappelijke vergoeding voor de grondeigenaar en omliggende grondeigenaren vastgelegd. De grondeigenaren rond de turbine kunnen daarmee het eigen verbruik verduurzamen en de resterende productie aan burgers aanbieden.
- Het plaatsen van een boerderijmolen op elk agrarisch bouwblok, in de gebieden waar opstellingen van turbines niet mogelijk zijn, waarbij het veelal noodzakelijk is om het bestemmingsplan te wijzigen en een fysieke investeringsregeling in samenwerking met provincie/overheid open te stellen.
- Via informatiefolders/projecten agrarische ondernemers stimuleren meer en verdergaande energiebesparing door te voeren. Eventueel in combinatie met investeringsregelingen.
- Ontwikkelen van pilots om de opwek van duurzame productie geleidelijk op het net terug te leveren. Dit in plaats van vele maatschappelijke kosten te moeten maken om de netinfrastructuur op pieken van zoninstallaties aan te leggen.

Komende maanden, in de periode van december 2019 tot en met februari 2020 kunt u als afdeling met dit document onder de arm het gesprek aangaan met de duurzaamheidsmanager van de gemeente die verantwoordelijk is voor inbreng binnen de RES. Indien u vragen heeft kunt u contact opnemen met Ton van Schie, themahouder Klimaat en Energie in West-Nederland

Als input voor de Regionale Energie Strategie (RES) in uw gemeente/regio

Inleiding

In West-Nederland worden de contouren zichtbaar van de verschillende RES-trajecten die worden georganiseerd. De Rijksoverheid heeft Nederland opgedeeld in 30 aparte RES-gebieden die ieder gevraagd worden om medio 2020 een eigen RES aan te leveren. Hiervan liggen 12 gebieden in West-Nederland. De optelsom van deze RES'en heeft als doelstelling om voor 2030 minimaal 35 TWh aan duurzame energie op te wekken, maatschappelijk gedragen en ontwikkeld daar waar de energietoepassing past.

In de verschillende RES-gebieden in regio West zijn stuurgroepen actief. In de meeste situaties neemt onze themahouder Ton van Schie plaats in deze stuurgroepen of adviseert hen. De stuurgroepen nemen besluiten over het te volgen proces. De besluitvorming in de gemeenten is eind januari/februari zodat de stuurgroep medio zomer het bod kan samenstellen. De verschillende RES'en worden opgebouwd uit de samenvoeging van gemeentelijke energie-transitieplannen. De input voor de gemeentelijke plannen wordt opgehaald via ontwerpstudio's en draagvlaksessies. Gebleken is dat bij deze bijeenkomsten in groten getale zonnepanelen en/of windmolens op agrarische gronden worden ingetekend.

LTO Noord voorziet de lokale LTO Noord-afdelingen van een potentieel aanbod van duurzame energie-opwek in het agrarisch gebied om daarmee een actief aanbod binnen het RES-proces te doen. Dit aanbod is opgebouwd uit toepassing van zonnepanelen op agrarische gebouwen, het plaatsen van windmolens en turbines op het bouwblok of ingepast in het landschap, en innovaties die in de toekomst een belangrijke bijdrage gaan leveren. De inhoudelijke aspecten van dit potentieel aanbod zijn in dit document voor u opgenomen. Hiermee kunt u als afdeling gericht in gesprek gaan met de gemeente/lokale overheden. In de samenvatting van dit document is opgenomen wat de argumenten en uitgangspunten zijn van het agrarische bod. Als u in gesprek gaat met lokale overheden is het belangrijk om kennis te nemen van deze achtergrondinformatie. Het kan uw verhaal krachtiger en sterker doen overkomen. Natuurlijk is aanvulling met eigen gebiedskennis van belang.

Huidige situatie

Agrarische ondernemers zijn, binnen tal van sectoren in Nederland, doorgestaan met het realiseren van duurzame opwek van energie en de besparing van het eigen gebruik. Er is geen enkele sector in Nederland die op basis van vrijwilligheid deze grote stappen heeft gezet. Afgelopen jaren zijn vele daken belegd met zonnepanelen en neemt de opmars van windmolens in het landelijk gebied een vaart. De agrarische sector ligt goed op koers om de meeste doelen in 2020 te realiseren die zijn vastgelegd in het convenant Schone en Zuinige Agrosectoren, maar ook de doelen die worden gesteld in het Klimaatakkoord. De landbouw heeft laten zien dat zij een cruciale rol heeft gespeeld, en zal blijven spelen, bij de ontwikkeling van hernieuwbare energie in Nederland. Bijna de helft van het budget van de SDE+ over de afgelopen tien jaar is gerealiseerd door de landbouwsector (inclusief glastuinbouw). Daarnaast zijn ook op andere gebieden grote bedragen geïnvesteerd, zoals in de vanuit ander beleid verplichte stalaanpassing en -vernieuwing. Er is veel draagvlak voor het streven naar energieneutrale sectoren, zoals de energieneutrale melkveehouderij. Inmiddels wordt ruim 80% van het finaal eindgebruik van de landbouw (zonder glastuinbouw) aan hernieuwbare energie opgewekt.

In de huidige invulling van de RES'en wordt veel potentie gezien in het landelijk gebied, een logische gedachte vanwege de beschikbare ruimte. Het is hierbij wenselijk dat participatie van de lokale omgeving een plek krijgt vanwege de eventuele spanning door de ambities van de agrarische sector waar het landelijk gebied voor nodig is.

Onderhand voltrekt zich een proces dat bijna andersom is, waarbij de omgeving het landelijk gebied benut voor de eigen energiedoelstelling en wordt verwacht dat ondernemers daarin participeren. Landbouwsectoren hebben laten zien een grote bijdrage te kunnen leveren en nog gaan leveren. Op basis van het bod dat de lokale LTO Noord-afdelingen doen mag eenzelfde inspanning (inclusief inspanningen van voorgaande jaren) worden verwacht van andere sectoren. Bijvoorbeeld het benutten van woning- en bedrijfsdaken maar ook het benutten van restwarmte in warmtenetten voor het verwarmen van woonwijken. De energietransitie zou daarmee minder maatschappelijk geld kosten en een evenredige last met zich meebrengen voor betrokken partijen. Naast landbouwgronden kan beter ook onderzoek worden gedaan naar inpassing van energie binnen natuurgronden, rijksgronden en particuliere gronden die niet voor agrarische productie dienen. De agrarische sectoren willen netto energieproducent worden voor 2030 waarbij er voldoende draagvlak is vanuit omliggende woon- en werkgebieden om de agrarische sector een toekomst te blijven bieden. Een sterke robuuste sector die kwalitatief goed voedsel produceert met oog voor de omgeving, natuur en milieu waarbij energie een belangrijke maar goed ingepaste functie kan en gaat vervullen.

Een evenredige last, en kans, biedt meer aanknopingspunten om als agrosectoren de huidige vrijwillige inzet op dit dossier te versterken. Door het benoemen van kansen en randvoorwaarden kan toekomstig beleid worden versterkt en verstevigd waarbij doelstellingen versneld kunnen worden behaald.

1. Zonne-energie

Toepassing van zonnepanelen heeft in de agrarische sector een grote vlucht genomen de laatste jaren. Vele ondernemers investeren in zonnepanelen op daken om daarmee deels ook de asbestsanering die op bedrijven nog nodig is te bekostigen. Het stimuleren van de panelen op daken levert daarmee een extra maatschappelijk voordeel op, in verband met de (versnelde) toepassing van hernieuwbare energie.

Toch zijn er ook zeker ontwikkelingen met een minder positieve uitkomst voor de landbouwsector. Onder andere de wildgroei aan grondgebonden opstellingen van zonnepanelen, veelal georganiseerd door investeringsmaatschappijen vanuit buiten Nederland. Kortgeleden heeft het PBL de resultaten gepresenteerd hoe de Nederlandse burger aankijkt tegen zonneparken. Hieruit bleek dat velen het niet als een oplossing zien om het landschap in te zetten voor energieproductie.

1.1 Zonnedaken

Aanleggen van zonnepanelen op daken kent weinig weerstand. Vele ondernemers kunnen deze investering in grote mate doen vanwege groenfinancieringen van banken en een gegarandeerde businesscase waarbij de relatief kleine daken in combinatie met windmolens een stabiele netbelasting opleveren. Daarbij is het een neveninkomst voor agrarische bedrijven die zorgt voor een beter toekomstperspectief. Ondernemers die willen stoppen met agrarische activiteiten kijken vaker naar grondgebonden opstellingen.

Toch zou deze productie van hernieuwbare energie op het dak meer gestimuleerd kunnen/moeten worden. In verschillende gebiedsaanpakken van LTO Noord worden ondernemers gestimuleerd om meer panelen op daken aan te brengen, waarbij de netbeheerder de investeringswensen in beeld heeft en daarmee op de lange termijn rekening kan houden. In de paragraaf 'Randvoorwaarden' staan belangrijke aspecten waarop lokale overheden en gemeenten kunnen ondersteunen.

1.2 Grondgebonden zon

LTO Noord regio West is in eerste instantie tegenstander van het inzetten van landbouwgronden voor zonnevelden of andere vormen van het inzetten van grote hoeveelheden gronden voor energieopwekking. LTO Noord blijft fanatiek voorstander van gebruik van de zonneladder, waarbij het Rijk eenzelfde voorkeur heeft, net als indirect omliggende dorpen en steden.

Hieronder is op hoofdlijnen beschreven waarom wij vinden dat zonnevelden op landbouwgrond niet te combineren zijn met de ambities van de landbouwsector, nu en in de toekomst.

Er zijn verschillende argumenten aan te dragen waarom zonnevelden ongewenst zijn. Deze argumenten zijn veelal gestoeld op behoud van de bestaande agrarische sector en het blijven “voeden van de wereld”. Met de huidige (maatschappelijke) opgaven verandert het landbouwsysteem, mogelijk richting een meer kringloop georiënteerde sector. Daarbij zijn verschillende trends zichtbaar die de afgelopen jaren een duidelijk effect hebben na gelaten, waaronder stimulering van grondgebonden zon door SDE+ subsidie welke geen rekening houden met landschappelijke kwaliteiten en duurzaamheid van het landelijk gebied.

Maatschappelijk gedragen ontwikkelingsruimte

In verschillende regio's van LTO Noord worden aanvragen voor zonnevelden ingediend; ter grootte van een halve hectare tot zelfs tientallen hectares. Deze aanvragen, indien geaccordeerd door het bevoegd gezag, geven geen beeld van de maatschappelijke acceptatie. Burgers en omwonenden voelen een grote vorm van landschapspijn door het volleggen van groene gronden voor energie. Deze maatschappelijke weerstand is in sommige gevallen op te lossen door het laten participeren van burgers (als dit mogelijk is) bij dergelijke projecten. Toch blijkt in veel gevallen dat de omwonenden tegen deze vorm van energielandschappen zijn. Afgelopen jaren hebben verschillende onderzoeken, waaronder in Utrecht, dit beeld bevestigd. Ontevreden inwoners zijn veelal opletterder welke stappen in het landelijke gebied dán genomen worden. Enige vorm van weerstand tegen intensivering of opschaling van het landbouwbedrijf kan daarmee worden tegengewerkt. Een ontwikkeling die voor onze leden zeer onwenselijk is.

Behouden van productieruimte voor duurzame voedselvoorziening!

Het is te allen tijde voor LTO Noord van groot belang om duurzame voedselvoorziening mogelijk te maken. In essentie moeten de kringlopen (ook naar aanleiding van de kringloopvisie van minister Schouten) binnen de grenzen van de capaciteit van de aarde worden hersteld en de waarde die wordt toegekend aan onder meer grondstoffen (biomassa), bodem en omgeving (landschap) moet worden herzien.

Dit wordt een enorme uitdaging. Niet alleen vanwege de uitputting van grondstoffen, maar ook omdat we voor ons voedsel geen alternatief hebben. We zijn aangewezen op onze bodem en zee!

Kwaliteit van ons landschap en bodem

Ons landschap heeft een kwaliteitsimpuls nodig. De bodemvruchtbaarheid en biodiversiteit moeten versterkt worden. Er zijn veel initiatieven en projecten in de regio die zich hier actief op richten. Het plaatsen van grote oppervlaktes zonnepanelen draagt hier echter niet aan bij.

Zonnepanelen hebben een economische levensduur van ongeveer 25 jaar. Volgens het Louis Bolk Instituut duurt het nog eens zo'n 25 jaar voordat bodemkwaliteit en bodemleven weer hersteld zijn. Zonnepanelen in de wei is makkelijk maar ook het laatste wat we moeten doen. LTO Noord wil de kwaliteit van onze bodem en het leven daarop zo veel mogelijk behouden met het oog op de landbouw in de toekomst. Klimaatverandering zorgt voor extremere regenval en de gronden onder zonnepanelen zijn onvoldoende in staat om grote hoeveelheden neerslag in korte tijd op te nemen. Hierdoor groeit het risico op een overvloed aan water, en daarmee gemoeide misoogsten, op naastgelegen akkers. Ongeacht of het percelen in eigendom zijn of van collega-ondernemers, kunnen de (financiële) effecten groot zijn.

Klimaatafspraken Landbouw

De landbouw heeft als opdracht gekregen om 3.5 Mton CO₂-emissie te verlagen. De ambitie van de landbouw is zelfs groter als voorwaarden passend bij deze ambitie door de klimaattafelpartners worden ingewilligd ('work in progress'). Eén van deze voorwaarden is kringlopen, bodemvruchtbaarheid en biodiversiteit te verbeteren. Het kan niet zo zijn dat de landbouw deze ambitie niet waar kan maken omdat er honderden hectares landbouwgrond verdwijnen voor vestiging van zonnepanelen. Overigens: de landbouw is de enige sector in Nederland die de klimaatdoelstelling voor 2020 ruimschoots haalt en is al betrokken bij bijna de helft van alle duurzaam opgewekte energie.

Verschillende partijen zijn van mening dat biodiversiteit rondom en onder zonnepanelen verbetert vanwege minimale bewerking van grond. De eerste jaren bevat de onderliggende grond voldoende nutriënten om natuur een kans te bieden zich te ontwikkelen, de jaren daaropvolgend neemt deze bemestende waarde af waardoor er mogelijk nog een tussenfase van kruidenrijk mengsel onder de panelen ontstaat. De daaropvolgende jaren, als de gronden onder de panelen verdroogd zijn, de nutriënten zijn opgebruikt en het bodemleven weinig tot geen activiteit vertoont, neemt de diversiteit aan leven van dieren en planten af.

Grondprijzen

De claims op geschikte locaties voor zonnepanelen jagen de grondprijzen verder omhoog. Dat maakt het bijvoorbeeld voor jonge boeren moeilijker om het ouderlijk bedrijf over te nemen. Het probleem van vrijkomende agrarische bebouwing zal hierdoor alleen maar toenemen. LTO Noord ziet de grondprijzen niet alleen als bedreiging voor overname van het ouderlijk bedrijf. Het landbouwbedrijf wordt in totaliteit meer waard door de aanwezigheid van een zonnepanelen (vaste activa op de balans neemt toe) waardoor de prijs van overname significant stijgt.

1.3 Randvoorwaarden

Voor de vele verschillende daken is het belangrijk dat voldoende netcapaciteit beschikbaar is en blijft. Om dit mogelijk te maken zoeken netbeheerders naar gronden om transformator- of onderstations te realiseren. Lokale overheden zouden kunnen samenwerken om ruimte te bieden aan deze middelen voor de transitie. De netaansluitingskosten welke worden doorberekend aan de ondernemer nemen toe naarmate het net van slechtere kwaliteit en structuur is. Het is noodzakelijk deze kosten te minimaliseren door bijvoorbeeld een specifieke en aanvullende investeringssubsidie te verstrekken om deze kosten (deels) te compenseren. Ditzelfde is van toepassing als gemeenten de energietransitie als middel omarmen om asbestsanering te stimuleren. Landelijke stimuleringsregelingen waaronder 'Asbest eraf, zon erop!' zijn uitgeput maar kunnen met realiseren van een zonnepanelen een effectieve stimulans zijn. Per gemeente zou dan onderzocht kunnen worden hoeveel asbestdaken aanwezig zijn met daarbij een indicatief kostenoverzicht per bedrijf wat de asbestsanering kost en waarbij een percentage vergoed kan worden vanuit maatschappelijke gelden. Door kleinschalige wind een plek te bieden op het boerenerf door aanpassing van het bestemmingsplan kunnen de investeringskosten voor netverzwaring worden verdeeld over meer geproduceerde eenheden energie waardoor investeren in zon tevens wordt gestimuleerd.

Daarbij is het van groot belang om grondgebonden opstellingen van zon te plaatsen op gronden welke niet in gebruik zijn voor agrarische productie. Dit kunnen bijvoorbeeld gronden zijn die worden beheerd om natuur en biodiversiteit te stimuleren. Verschillende onderzoeken geven aan dat de biodiversiteit op de grond floreert bij een zonnepark, daarmee zou het efficiënt zijn de koppeling te maken om dit in voor fauna interessante gebieden te realiseren. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de biodiversiteit op landschappen waar deze doelstelling op van toepassing is, voorkomt spanning tussen maatschappij en agrosectoren om een energielandschap te vormen en kan vanuit de opbrengsten van de zonnepanelen investering in het natuurgebied worden gedaan.

2. Windenergie

LTO Noord regio West is van mening dat windenergie een goede manier is om duurzame energie op te wekken, mits er lokaal draagvlak voor is. Door lokale burgers en ondernemers de mogelijkheid te bieden financieel te participeren, kan het draagvlak voor windmolens wellicht vergroot worden. Deze maatschappelijke participatie is vooral van toepassing voor de grotere windmolens van ruim 1 MW.

2.1 Afweging kleine - grote molens

In West-Nederland wordt toepassing van kleinschalige wind (boerderijwind) gestimuleerd.

Grote windmolens met een ashoogte van meer dan 100 meter zijn vanuit oogpunt van opbrengst en kostenefficiëntie het meest interessant per vierkante meter, zeker geplaatst aan de randen van de kavels waardoor deze bruikbaar zijn en blijven voor agrarische productie. Windenergie is een kosteneffectieve manier om duurzame energie op te wekken (afhankelijk van de grootte van de windturbine levert deze stroom voor circa 1.800 tot wel 4.000/5.000 huishoudens) en neemt in verhouding tot zonneweides relatief weinig ruimte in. Coöperatief ontwikkelde windmolens (10 tot 15% rendement) kunnen de gemeenschap - na aftrek uitkering individueel rendement - wel € 100.000,- tot € 200.000,- per molen opleveren. Ook biedt plaatsing in het landelijk gebied weinig hinder van slagschaduw en/of geluidsoverlast.

Daar waar deze grotere molens geplaatst mogen worden vanwege het bestemmingsplan ziet LTO Noord dat realisatie mogelijk wordt gemaakt op korte termijn. Het organiseren van een boerencoöperatie zou daarin een belangrijke spil zijn, waarbij automatisch omwonenden betrokken worden om de participatie te vergroten. LTO Noord-afdelingen kennen agrarische ondernemers en burgers in het gebied waardoor zij kartrekker kunnen zijn van een dergelijk initiatief. Belangrijk is dat binnen de gemeente/provincie voldoende politieke steun is georganiseerd.

Afdelingen kunnen in het gebied, in samenwerking met LTO Noord gebieden selecteren. Zodoende zijn agrarische ondernemers in de lead om geschikte locaties te selecteren en aanbieders vanuit de markt te betrekken bij het initiatief. Van lokale overheden wordt gevraagd om hen te ondersteunen in het organiseren van de participatie, het samenbrengen van omwonenden en bedrijfsleven.

Op locaties waar grote windmolens geen optie zijn, zouden ondernemers ook kleine windmolens met een ashoogte van maximaal 25 meter kunnen plaatsen. De bekende boerderijmolens.

Door een combinatie van zon en wind realiseert een bedrijf een stabielere energieproductie. Hierdoor kunnen bedrijven tot zo'n 60% van de energie die ze opwekken meteen zelf verbruiken. Met alleen zon blijft dit percentage rond de 30% steken. Met een combinatie van wind en zon kan er op een bestaande aansluiting dus meer elektriciteit geproduceerd worden. Een groot voordeel is dat het netwerk minimaal belast wordt. Slechts in 3% van de tijd geeft een combinatie van zon en wind meer elektriciteit dan nodig is voor eigen gebruik.

2.2 Randvoorwaarden

Het blijft een spannend proces om grootschalige of kleinschalige windprojecten te realiseren, zeker in 'groene gebieden'. Belangrijk blijft dat het realiseren van meerdere grote molens leidt tot meer participatie vanwege grote investeringskosten. Netaansluitkosten voor deze molens zijn veel efficiënter dan het realiseren van voldoende netaansluitingen voor meerdere kleine molens. Dit betekent daarmee minder maatschappelijke kosten voor netverzwaring. Het organiseren van een boerencollectief biedt draagvlak vanuit het landelijk gebied.

Om een businesscase te kunnen vormen voor kleine windmolens is het noodzakelijk dat de investering voor een molen wordt verlaagd door het verstrekken van een investeringssubsidie. De huidige SDE+ subsidie wordt jaarlijks teruggeschroefd waardoor een mogelijke businesscase lastig haalbaar lijkt.

Voor allerhande vormen van wind, zeker kleine boerderijmolens, is het noodzakelijk dat huidige bestemmingsplannen meer ruimte bieden voor ontwikkeling. Gemeenten hebben daarbij onvoldoende werk gemaakt van vergunningverlening waardoor agrarische ondernemers die willen overgaan tot realisatie spaak lopen in de vergunningverlening.

Grondeigenaren, in geval van boerencoöperaties ook eigenaar van de installatie, ontvangen jaarlijks een grondvergoeding. Voor windmolens kan dit neerkomen op zo'n € 10.000,- per geplaatste MW per jaar. Dus voor een molen van 3 MW is dit een aanzienlijk bedrag. Wanneer men een participatieproces ingaat met de omgeving is vooraf niet bekend of de installaties uiteindelijk op uw grond of op die van uw buurman zullen komen (en dus wie de grondvergoedingen uiteindelijk krijgt). Daarom is het voor alle partijen aantrekkelijk om vooraf afspraken te maken over het zogenaamd 'socialiseren van grondvergoedingen'. Dat wil zeggen dat de grondvergoedingen bijvoorbeeld niet alleen worden verdeeld over de eigenaren van de grond waar de molens komen, maar ook gaat naar de aangrenzende grondeigenaren (de burens) en omwonenden.

3. Energiebesparing

Er is nog heel veel te halen op energiebesparing. In veel gemeenten is er veel aandacht voor voedselverspilling. Ook het onderwerp 'energiebesparing' zou veel hoger op de agenda moeten staan. Alle energie die niet gebruikt wordt, hoeft ook niet te worden opgewekt. LTO Noord denkt dat daar nog een grote winst te behalen is. Niet alleen bij (agro)bedrijven maar ook bij particulieren.

4. Innovatie

Opslag nog nauwelijks mogelijk

Opslag van zonne-energie is nu nog nauwelijks mogelijk. Zonnepanelen leveren in de winter veel minder energie dan in de zomer. In de zomer zijn er veel meer uren zon en straalt deze intensiever. Er is dan veel meer energie. Deze piek moet weggewerkt worden door het elektriciteitsnet. Hoe meer zonne-energie, hoe meer kolen- en gascentrales stand-by moeten staan.

Veel agrariërs produceren nu al met zon-op-dak energieneutraal voedsel maar in de winter wordt er door de panelen te weinig opgewekt, dan ontvangen zij energie vanuit het net. Als er in het landelijk gebied aanvullend zonnevelden bijkomen met een enorme piek in de zomer, moet ook deze piek worden weggewerkt door het elektriciteitsnet. In Duitsland worden zonnepanelen in sommige gebieden al afgetopt op een maximale levering van 80% omdat het net de energie anders niet kan verwerken bij veel zon. Laten we onze landbouwgrond niet opgeven voor zonnevelden als er nog geen opslag voor is en daardoor bovendien zon-op-dak initiatieven minder rendabel worden gemaakt.

Naar verwachting worden in de toekomst (binnen enkele jaren!) transportbeperkingen voor duurzame energie in Nederland opgelegd. Dat kan betekenen dat bestaande zonnevelden daarmee ook minder energie mogen terugleveren.

5. Proces

De lokale LTO Noord-afdelingen ontvangen in december een brief die kan worden toegezonden aan de regionale overheden of enkele gemeenten. Met deze brief verzoekt de afdeling de gemeente(n) om het aanbod vanuit de landbouw mee te nemen in het aanbod van de gemeenten t.b.v. het invullen van de RES

De lokale afdeling zal medio januari 2020 worden voorzien van de juiste cijfers op basis van de strategische punten die in dit document zijn herschreven. Deze cijfers geven aan welke hoeveelheden aan energie kunnen worden bespaard en duurzaam geproduceerd. Met deze cijfers en inhoudelijke standpunten verzoekt LTO Noord de afdeling om dit met de gemeente(n) af te stemmen. Zodoende kunnen de agrosectoren een nieuwe stap maken op dit dossier wat ten goede komt aan een robuuste en duurzame sector welke gedragen is door en met omwonenden.

De berekening van de totale potentie kent op dit moment, en in de toekomst, enige twijfel over het aantal bedrijven per gemeente. De potentie is in beeld gebracht op basis van het totaal aantal agrarische bedrijven per gemeente op basis van CBS cijfers uit 2018. Dit betreft bedrijven met een actieve agrarische bedrijfsvoering, bedrijven zonder agrarische hoofdtek zijn buiten beschouwing gelaten, gestopte bedrijven ook.

LTO Noord gebruikt deze argumenten om in de vorming van de Regionale Energie Strategieën (RES) met deze input rekening te houden. In het (toekomstige) Klimaatakkoord is gesteld dat de energietransitie gedragen moet worden door de maatschappij. Dat betekent voor LTO Noord dat participatie van groot belang is, maar wel dat de zichtbare vormen van de transitie, met weerslag op het aanzicht van het landelijk gebied, geaccepteerd wordt door omwonenden en relevante gebiedspartners.

In het programma Klimaat en Energie in West-Nederland wordt gewerkt aan verschillende projecten om zonnepanelen op daken te stimuleren, netcapaciteit strategisch te vergroten en kleinschalige windmolens toe te staan in alle gemeenten. Verder wordt ook een impuls geboden aan mogelijk interessante vormen van energie, waaronder waterstof, rijdende zonneakkers die in het bouwblok als gewas mee roteren en trekkers die rijden zonder gebruik van fossiele brandstoffen.

Verder is geduld een schone zaak: de technologische, maatschappelijke en economische ontwikkeling is iets waar rekening mee gehouden moet worden. Het kan niet anders dan dat er de komende jaren mooie technologische innovaties voor energiebesparing, energieopwekking en -opslag aankomen, waar we misschien nu helemaal geen waardevolle landbouwgrond voor op hoeven op te offeren